

ورزش در شهر تهران

(فراتحلیل مطالعات ورزش جوانان، بانوان و سالمندان)

دکتر بهرام قدیمی

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد پزشکی

www.ketab.ir

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی
اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

انتشارات
جامعه و فرهنگ

ورزش در شهر تهران

(فراتحلیل مطالعات ورزش جوانان، بانوان و سالمندان)

• نویسنده: دکتر بهرام قدیمی • رئیس شورای سیاستگذاری پژوهش: دکتر سید محمدهادی ایازی • زیرنظر: سید رضا مصطفوی • دبیر مجموعه مطالعات شهری: محمدعلی زکریایی • به سفارش: اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران • ناظر علمی: دکتر ابوعلی ودادحیر • ناشر: جامعه و فرهنگ • طرح جلد: هادی زکریایی • چاپ و صحافی: باران • نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰ • شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه • قیمت: ۷۳۰۰ تومان • عکس روی جلد: آرشیو روابط عمومی معاونت اجتماعی - فرهنگی شهرداری تهران • شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۷۷-۴۰-۶ / ISBN: 978-964-2977-40-6

همه حقوق مترتب بر این کتاب متعلق به اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران است.
استفاده از مطالب مندرج در کتاب با ذکر ماخذ ممانعی ندارد.

سرشناسه	قدیمی، بهرام، ۱۳۹۰ -
عنوان و نام پدیدآور	ورزش در شهر تهران (فراتحلیل مطالعات ورزش جوانان، بانوان و سالمندان) / بهرام قدیمی؛ به سفارش اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران
مشخصات نشر	تهران: جامعه و فرهنگ، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	۲۴۴ ص. - مصور، جدول، نمودار، ۲۹ × ۲۹ سم.
فروست	مطالعات شهری - ورزش و شهر تهران، ۲.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۹۷۷-۴۰-۶
یادداشت	کتابنامه: ص ۱۲۴۰ - ۱۲۴۰
موضوع	ورزش - ایران - تهران - جنبه های اجتماعی - نمونه پژوهی
موضوع	ورزش برای زنان - ایران - تهران - جنبه های اجتماعی - نمونه پژوهی
موضوع	ورزش برای سالمندان - ایران - تهران - جنبه های اجتماعی - نمونه پژوهی
شناسه افزوده	شهرداری تهران. اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ ق ۹ ت ۷۶۵۸۱ G
رده بندی دیویی	۷۹۶/۰۹۵۵۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۴۴۲۷۷۶

اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران:

تهران - تقاطع بزرگراه کردستان و شهید گمنام، ساختمان معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، طبقه دوم.

تلفن: ۸۲۱۰۶۰۰۰

انتشارات جامعه و فرهنگ:

تهران، خیابان طالقانی غربی، خیابان سرپرست جنوبی شماره ۹، تلفن: ۶۶۹۶۹۴۰۱

فهرست مطالب

۷	سرآغاز
۹	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۳	بخش اول: رویکردهای اجتماعی به ورزش
۱۵	فصل اول: ورزش و مفاهیم اجتماعی
۲۳	فصل دوم: جامعه شناسی ورزش
۳۹	بخش دوم: فراتحلیل مطالعات ورزش جوانان
۴۵	فصل اول: روش شناسی
۵۳	فصل دوم: یافته‌های فراتحلیل
۱۳۳	فصل سوم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۴۵	بخش سوم: فراتحلیل مطالعات ورزش بانوان
۱۴۷	فصل اول: ادبیات نظری
۱۵۵	فصل دوم: روش فراتحلیل
۱۶۳	فصل سوم: یافته‌های فراتحلیل
۲۰۳	فصل چهارم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۲۰۹	بخش چهارم: فراتحلیل مطالعات ورزش سالمندان
۲۱۱	فصل اول: ادبیات نظری
۲۱۹	فصل دوم: یافته‌های فراتحلیل
۲۳۵	فصل سوم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۲۴۱	منابع

به نام خدا

سرآغاز

تحقیق و پژوهش زیربنای توسعه پایدار است. بر پایه پژوهش‌های توسعه‌ای و کاربردی می‌توان ابعاد مختلف شهرها را شناخت، شرایط موجود را بررسی و مختصات ساختاری-تاریخی آن‌ها را خصلت‌یابی نمود، با نیازها، انتظارات و دغدغه‌های شهروندان، صاحب‌نظران و مدیران شهری آشنا شد و با اتکا به دانش نظری و تجربی، راه‌هایی را برای حل مسائلی که شهر و شهروندان با آن‌ها مواجه هستند یافت و الزامات و ملاحظات آن‌ها را در توسعه شهرها به کار گرفت.

شهرداری تهران از طریق اتخاذ سیاست‌های بهبود کیفیت زندگی شهروندان (با رویکرد اجتماعی و فرهنگی) نسبت به ایجاد مدیریت یکپارچه اجتماعی و فرهنگی مبادرت ورزیده است تا مداخله در حوزه‌های مختلف با جهت‌گیری‌های جدید در کلانشهر تهران انجام شود.

در نگاه مدیریت جدید شهری، شهر تبلور فضایی از عملکردهای انسان در راستای برطرف کردن نیازهای اوست و در هر برهه‌ای از زمان با توجه به دانش و توقعات شهروندان و همچنین شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه، توسعه می‌یابد. تغییراتی که در روند شهرنشینی رخ می‌دهد تابعی است از تغییراتی که در زندگی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی صورت می‌پذیرد.

یکی از انتقادهای اساسی و جدی که همواره متوجه مدیران شهری بوده، عدم توجه به مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی در طرح‌های توسعه‌ای است، به‌همین سبب صاحب‌نظران و متفکران اجتماعی معتقد هستند به رغم سرمایه‌گذاری و هزینه‌های هنگفت در شهرهای ایران، کیفیت زندگی بهبود چندانی نسبت به گذشته نیافته است و حتی محدودیت‌ها و مشکلات شهروندان بیشتر شده است، زیرا برنامه‌های توسعه‌ای شهرها در دهه‌های گذشته مهم‌ترین عناصر حیات اجتماعی شهرها یعنی باورها، ارزش‌ها و هنجارها را نادیده گرفته است.

یکی از راه‌های ایجاد پیوند میان فرهنگ و برنامه‌ریزی شهری انجام و کاربست پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی است، که در این دوره از مدیریت شهرداری تهران، به سبب رویکرد اجتماعی و فرهنگی به مسائل شهری، بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. به منظور پاسخگویی به پرسش‌های مدیران و کارشناسان، سالانه صدها مطالعه و پژوهش در قالب نظر سنجی، نیاز سنجی، ارزیابی، سنجش اثربخشی و تحلیل و تبیین مسائل شهری توسط اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران انجام می‌پذیرد.

اثری که پیش روی شماست یکی از آثار پژوهشی این حوزه است که علاوه بر کارگزاران شهری، صاحب نظران، اساتید و دانشجویان نیز می توانند از نتایج و یافته های آن بهره گیرند. در پایان برخود لازم می دانم از مدیرکل مطالعات اجتماعی و فرهنگی، همکاران ایشان و پژوهشگر محترم طرح صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

سید محمدهادی ایازی

معاون امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

www.ketab.ir

پیشگفتار

شهر پدیده‌ای فرهنگی است. توسعه شهرها در زمینه حمل و نقل عمومی، شهرسازی، خدمات شهری و فعالیت‌ها و فضاها، فرهنگی و اجتماعی تحت تأثیر باورها، ارزش‌ها و هنجارهایی است که در بین شهروندان و کارگزاران مدیریت شهری وجود دارد. توسعه هر یک از ابعاد شهری بدون توجه به مختصات و ویژگی‌های فرهنگی آن‌ها کمک چندانی به ارتقای سطح کیفیت زندگی شهروندان نخواهد کرد، بلکه پیامدهای خواسته و ناخواسته فراوانی را برای مردم به بار خواهد آورد. بر این اساس پژوهش و مطالعات اجتماعی و فرهنگی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری جایگاه و اهمیت ویژه‌ای دارد.

طرح‌ها و پروژه‌های شهری با ماهیت کاملاً فیزیکی می‌توانند تأثیر مثبت و منفی بر فرهنگ شهر داشته باشند. تجارب گذشته نشان داده که هیچ پروژه کالبدی فاقد کارکرد اجتماعی نیست و حتی ممکن است گستره آن به مراتب بیشتر از دستاوردهای فیزیکی آن باشد.

شهرداری تهران با این نگرش نسبت به شهر، پژوهش‌های اجتماعی و فرهنگی گوناگونی را پایه‌گذاری نموده است و سالانه با استفاده از ظرفیت‌های موجود دانشگاهی و دیگر مراکز علمی و بهره‌گیری از توانمندی اساتید و صاحب‌نظران این حوزه، پژوهش‌های توسعه‌ای و کاربردی را در مورد مسایل اساسی کلانشهر تهران طرح‌ریزی و اجرا نموده است. اشاره می‌نماید که این طرح‌ها متأثر از سیاست‌ها، اسناد بالادستی و فعالیت‌های عمده شهرداری و همچنین اعلام نیاز مدیران بوده و گاهی هم مبنی بر پیشنهاد پژوهشگران در جهت شناخت و بررسی مسایلی است که به‌طور مستقیم از طریق اداره کل مطالعات، نظارت و اجرا می‌گردد تا از نتایج و یافته‌های آن در برنامه‌ریزی استفاده شود.

اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی، به منظور معرفی چارچوب سیاست‌گذاری پژوهشی خود و در جهت هماهنگی و هم‌نوایی پژوهشگران با مسوولان شهرداری، راهکاری نظری با عنوان چرخه یا فرآیند پژوهش تنظیم نموده تا به کمک آن بتوان با شناخت وضع موجود در جهت رسیدن به وضع مطلوب به‌گونه‌ای روشمند گام برداشت.

در این راستا با استفاده از معیارهایی به تدوین شرایط مطلوب اقدام می‌شود تا از این طریق بتوان شکاف یا به عبارت دیگر فاصله بین وضع موجود و مطلوب را مشخص کرد. چهار روش عمده برای تعیین وضع مطلوب وجود دارد: یکی از آنها تهیه استانداردهای جداگانه با بهره‌گیری از اسناد ابلاغی یا تدابیر مدیران ارشد است. طی روش دوم استانداردهای جهانی ملاک عمل قرار می‌گیرد. یکی دیگر از شیوه‌ها مقایسه شاخص‌های شهر

تهران با کلانشهرهای دیگر ایران و یا کشورهایی با ویژگی‌های مشابه است. در روش آخر شاخص‌های سنوات گذشته می‌تواند مبنای مناسبی برای برنامه‌ریزی و تغییر شرایط به دست دهد.

برای نشان دادن وضع موجود شهر تهران، پژوهش‌هایی از نوع توصیفی توسط اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی تعریف می‌گردد که بخشی از فعالیت‌های پژوهشی سالانه را تشکیل می‌دهد، مانند فعالیت‌ها و مصرف کالاهای فرهنگی، سرمایه اجتماعی، ارزش‌ها و نگرش‌ها، آسیب‌های اجتماعی، سلامت شهری و مسایل شهر تهران که بیشترین کاربرد این نوع پژوهش‌ها شناخت وضع موجود و استفاده از داده‌های آن در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی است.

پس از مقایسه وضع موجود با وضع مطلوب، فهرستی از مسائل و نیازهای شهری بدست خواهد آمد که خروجی آن تعیین عناوین مطالعات بعدی است. عنوان‌های مزبور برای پژوهش‌هایی از نوع تبیینی و یا برگزاری جلسات تخصصی برای پاسخ به چرایی آن چه که در حوزه فرهنگی و اجتماعی شهر رخ می‌دهد در نظر گرفته می‌شود. عناوینی نظیر بررسی عوامل افزایش آسیب‌های اجتماعی در کلانشهر، عوامل فرسایش سرمایه اجتماعی و ... را می‌توان در ردیف پژوهش‌هایی از نوع تبیینی برشمرد. همچنین بحث‌های کارشناسی با حضور صاحب‌نظران برای یافتن راهبردها و راه کارهای کاربردی نحوه تامین نیازهای شهروندان روش دیگری است (تا نشان دهد چگونه می‌توان مسایل شهر را حل کرد).

فعالیت‌های پژوهشی اداره کل مطالعات با تدوین و اجرای برنامه‌ها پایان نخواهد یافت. ارزیابی و تعیین میزان اثربخشی آنها نوع دیگری از پژوهش‌های حوزه اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران را تشکیل می‌دهد، تا اگر هر یک از برنامه‌ها فاقد اثر بخشی مناسب و مؤثری هر عرصه شهری هستند از فهرست برنامه‌های سالانه شهرداری حذف گردند. این چرخه به تریبی که توصیف شده است انجام می‌پذیرد. نمی‌توان گفت که همه فعالیت‌ها و اقدامات شهرداری تهران مبتنی بر پژوهش‌ها و نتایج حاصل از این فرآیند انجام می‌پذیرد، اما اراده، تلاش و جهت‌گیری اصلی مدیریت شهری انجام پژوهش‌ها از نوع توسعه‌ای و کاربردی است تا هیچ برنامه و فعالیتی بدون پشتوانه پژوهشی و مطالعاتی در کلانشهر تهران اجرا نگردد.

پژوهش "ورزش در شهر تهران (فرا تحلیل مطالعات ورزش جوانان، بانوان و سالمندان)" توسط پژوهشگر محترم دکتر بهرام قدیمی در راستای سیاست پژوهشی اداره کل مطالعات انجام پذیرفته است. امیدوارم کاربرست نتایج آن توسط مدیران مربوطه در شهرداری تهران بتواند در حل مسایل و مشکلات شهر و شهروندان تهران مؤثر باشد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از پژوهشگر محترم طرح و همچنین معاون پژوهشی، مدیران و کارشناسان مطالعات و سنجش افکار که هر کدام به نوبه خود نقشی در به نتیجه رساندن این اثر داشته‌اند صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

سید رضا مصطفوی

مدیر کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

مقدمه

تاریخ بشر حاکی از آن است که انسان از ابتدای حیات، زندگی جمعی و گروهی داشته است. به همین دلیل نمی توان انسان را مستقل از جامعه مورد بررسی و مطالعه قرار داد. آثار تاریخی و تمدن های باقی مانده از انسان نیز موید چنین واقعیتی است. مطالعه و بررسی چگونگی تحول جوامع انسانی در طول تاریخ و دگرگونی های ناشی از آن موضوع بسیار مهمی است که در علوم اجتماعی مورد توجه محققان و دانشمندان این رشته قرار دارد. هدف علوم اجتماعی در واقع تبیین و تشریح اعمال و پدیده های مختلف اجتماعی به ویژه ساختارها و سازمان های انسانی و تعامل بین آنهاست. نقش ورزش و فعالیت های بدنی نیز به عنوان یک پدیده اجتماعی و تعیین کنند روابط و تعاملات انسانی و اجتماعی در عصر ماشینی امروز، امری انکار ناپذیر است. زیرا ورزش و رقابت های ورزشی با ایجاد تعادل در زمینه ها و تعاملات انسانی، جسمانی، روانی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نقش ارزنده ای در رشد و تعالی جوامع امروزی دارد. ورزش و فعالیت های بدنی همچنین نقش بسیار ارزنده ای در تحکیم ارزش ها، گرایش ها و آرمان های هر جامعه انسانی بازی می کند، به طوری که نقش انسانی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ورزش در دهکده جهانی نه تنها کارکردهای درون اجتماعی ملت ها، بلکه کارکردهای بین المللی آن ها را در قالب مسابقات جهانی و المپیک ها در گستره ای به پهنای کره زمین هر روز پیش از پیش تعیین می کند. این پدیده مهم و ارزشمند اجتماعی، توانایی ایجاد فرصت های خلاق، تولید نشاط و شادی، ارتقای روحیه مشارکت، افزایش اعتبار جهانی و افتخار آفرین و بالاخره معیاری برای سنجش سلامت ملت ها و پیشرفت جوامع بشری را دارد.

از آنجا که هدف اصلی جامعه شناسی مطالعه و شناخت علمی زندگی انسان ها و فهم و درک رفتارها و پیوندهای گروهی است و علوم ورزش نیز به عنوان شاخه ای از علوم انسانی در چند دهه اخیر تمایل زیادی برای فهم و درک علمی و عمیق مسائل انسانی و اجتماعی نشان داده است، کتاب حاضر با هدف بررسی پژوهش های مرتبط با ورزش، جامعه، فرهنگ و با تاکید بر ورزش جوانان، بانوان و سالمندان تدوین شده است. در این کتاب تلاش شده است، مطالعات مختلف ورزشی با هدف یکپارچگی و شناسایی نقاط قوت و ضعف آنها مورد مطالعه قرار گیرد. بدیهی است پایداری هر رشته علمی نظیر ورزش، نیاز به تبیین و تدوین منظم و علمی اصول و مبانی آن پدیده دارد. لذا این کتاب با هدف یکپارچه سازی مطالعات انجام شده در ورزش طی یک مطالعه فراتحلیلی انجام و حوزه جامعه شناسی ورزش را مورد بررسی قرار داده و کارکردهای اجتماعی آن را به منظور استفاده در ورزش جوانان، بانوان و سالمندان مشخص می کند.

بدیهی است هیچ تلاشی در این حوزه نمی تواند بدون نقص باشد. ضمن پوزش از کمبودها که مطمئناً به این جانب بر می گردد، امید است صاحب نظران و خوانندگان عزیز پیشنهادات و نظرات سازنده خود را به منظور رفع کمبودها در چاپ های بعدی به اینجانب منتقل نمایند.

حمد و سپاس خداوند رحمان و رحیم که به ما این توانایی را ارزانی داشت تا موفق به اتمام این اثر شده و گام کوچکی در جهت خدمت به پژوهشگران در حوزه مطالعات علوم انسانی، اجتماعی، فرهنگی، ورزشی کشور عزیزمان، جمهوری اسلامی ایران برداریم.

بدین وسیله از زحمات مسوولان اجتماعی - فرهنگی شهرداری تهران به خصوص جناب آقایان دکتر سید محمد هادی ایازی معاون محترم اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران و سید رضا مصطفوی مدیر کل محترم مطالعات اجتماعی و فرهنگی، سرکار خانم ها زمانی و صوفی و همه کسانی که واقعاً دلسوزانه در به پایان رسیدن این طرح به ما یاری رسانده اند تشکر و قدردانی می نمایم. از جناب آقای محمد علی زکریایی که بازبینی و ساماندهی این اثر را با دقت به عهده گرفتند، سپاسگزارم.

همچنین از جناب آقای دکتر ابو علی ودادهیر که با راهنمایی ها و مشاوره های ارزنده خود در همه مراحل پژوهش ما را یاری کرده اند تشکر و قدردانی می نمایم. از همکاران اصلی طرح سرکار خانم دکتر افسانه ادیسی و جناب آقای احسان رحمانی خلیلی که به طور مستمر از ابتدا تا انتهای طرح با دقت و دلسوزی فرآیند پژوهش را مدیریت کرده اند سپاسگزار می نمایم. همچنین از زحمات جناب آقای علیرضا ظاهری جهت انجام امور حروفچینی که از ابتدای این طرح تا انتها خالصانه و دلسوزانه ما را یاری رسانده اند کمال تشکر را داریم. در ضمن از همکاری سازمان ها، مؤسسات پژوهشی و دانشگاه های کشور تشکر و قدردانی می کنیم. در پایان از آنانی که بر اثر فراموشی احتمالاً نام شان از قلم افتاده است؛ تشکر کرده و امیدواریم که پوزش ما را پذیرا باشند.

بهرام قدیمی